

כבקרת רועה עדרו

עֲדְרוֹ יִרְעָה - יחסי הגומלין בין מנהיג ובין העם.
עורכים: הרב נריה גוטל והרב דוד שטרן.
ניצן, מרכז תורה ומדינה, תשפ"ב, 294 עמ'.

אזרחי מדינת ישראל הוזמנו אל הקלפיות פעמים רבות מאוד בשנים האחרונות, לא לפני שאמצעי התקשורת העמיסו באוזניהם תעמולת בחירות אגרסיבית, שעיקרה נגעה לגופם - ובמידה רבה לגנותם - של המועמדים המתחרים. מרבית התעמולה הייתה מרוכזת בהכפשת אישי המפלגה המתחרה, מייעוטה עסק בהדגשת מעלות, וכמעט שכלל לא התקיים דיון על המאפיינים הדרושים למנהיגות. גם בחברה דתית השיח מיישר לא פעם קו עם סגנון זה, כאשר גם בשאלות הגדולות הדיון מתנהל באופן אישי, פוליטי וממילא רדוד. כל כך הרבה מלל משוקע לגופם של פוליטיקאים אלה או אחרים, וכל כך מעט לגופם של מדדים ועקרונות. תאמרו: זה אינו תפקידם של אנשי תקשורת, ולא מפיהם אנו חיים - אכן, כך ראוי שיהיה. אלא שאוהלי התורה של דורנו התממהו זמן רב במילוי החלל הזה, ובאין ספרות העוסקת בהנהגה ומנהיגות של אמת מתוך ים התורה - מה יעשה הבן ולא יקבל השראה מן העיתונות.

מבחינה זאת, הספר **'עדרו ירעה'** שראה אור לאחרונה הוא משב רוח רענן שהעולם כה זקוק לו. הספר עוסק במגוון רחב של סוגיות מנהיגות יהודית לסוגיה בצורה מעמיקה, שיטתית, מכובדת, עניינית ובעיקר תורנית. למעיין בחיבור זה יהיה הרבה מה לשאוב ממנו בסוגיות הללו מתוך עמדה תורנית מובהקת, ובע"ה הספר יתרום את תרומתו ל'עליית קומה' בדיון ובשיח הפוליטי, בוודאי בחברה של שוחרי תורה. בין סוגיות המנהיגות הפוליטית ובין סוגיות המנהיגות הרבנית פעורה תהום. אמנם גם זו מנהיגות וגם זו מנהיגות, ברם בעוד שלראשונה יש 'שיניים', הרי שכוחה של השנייה בדרך כלל אינו אלא בפייה. ויחד עם זאת ישנם גם צדדים שווים ביניהם, והספר מתייחס לשני התחומים השונים האלו גם יחד.

מקורות הספר באים מתוך מגוון מקצועות התורה, לעומקה ולרחבה; המקרא ופרשניו, התלמוד ונושאי כליו, המדרשים לסוגיהם וכמובן ספרות ההלכה, השו"ת ואף ההגות - כולם נקבצו כאן יחד להתוות דרך ומשנה סדורה ליחסי מנהיג ומונהגים.

אחד מפרקיו הראשונים של הספר עוסק בתכונות הנדרשות מן המנהיג. הפרק משווה בין עצת יתרו למשה רבנו (שמות יח, כא) לבחור: "אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת שונאי בצע", ובין דברי משה לעם (דברים א, טו): "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם". לא זו אף זו, השוואה נערכת גם ביחס לכל אחת מהתכונות כשלעצמה, בין ההצעה ובין הביצוע. מוצגים הסברים שונים לעובדה שאחרי עצתו המפוארת והמרובעת של יתרו משה הסתפק ב"אנשי חיל" ותו לא. אשר ל"יראי אלוקים", בפרק זה שבספר הובאו דברי רבי אברהם אבן-עזרא: "ולא הזכיר יראי אלוקים, כי הוא לבדו ידע לבב אנוש". בדומה לכך כתב גם חזקוני: "היה יכול משה להכיר עשירים, אבל מידת הלב, כגון יראי אלוקים אנשי אמת שונאי בצע, אין בשר ודם יכול לראות".

אגב, בהקשר זה של תכונות נדרשות נזכיר את הסיפור הידוע על הרב יהודה לייב מימון, שמעט אחרי קום המדינה הוא יזם את כינונה של הסנהדרין. אלא שברוח עצת יתרו למשה רבנו, כששאלו אותו היכן תאתר שונאי בצע? השיב הרב מימון: "תמורת כסף אפשר למצוא הכל. גם שונאי בצע..."

בכל אופן, מתוך העיון השיטתי והעקבי בכל התכונות הנדרשות למנהיג גובשה רשימת תכונות ראויות לכל בעל שררה בישראל: עוז וגבורה, מסילות ללב העם, יראת שמים וענווה, רחמנות ועוד. דומה כי בימים בהם הכריזמה, הרייטינג והקמפיינים הם שמככים בראש, הרי שמסקנה זו היא חידוש ובשורה.

בהקשר זה היה אולי מקום להוסיף את דברי הראי"ה קוק בעין אי"ה (ברכות פרק תשיעי אות כח) אשר סיווג את הכישורים הנדרשים לשלושה: א: יראת שמים, ונאמנות ויושרה הנובעות ממנה; ב: כישורים; ג: כריזמה. הרב קוק דירג אותם דווקא לפי סדר זה. לדעת הראי"ה אכן דרושה גם כריזמה כדי להנהיג, אך סדר העדיפויות והחשיבות של מרן הראי"ה זצ"ל הוא לימוד גדול לרבים בדורנו שממקמים את הכריזמה בראש, ולא היא.

פרק נוסף דן בשאלת חובתו של אדם לקבל על עצמו מינוי ציבורי ובאלו 'תירוצים' הוא רשאי להשתחרר מחובה זו, והפרק שאחריו מברר את השאלה אם נבחר ציבור רשאי להתפטר - כך ביחס למלך, וכך גם ביחס לשאר שררות, ואף ביחס למשרה רבנית, שאלה שכמעט כל רב ותיק התלבט - אם לא התייסר - בה לפחות בחלק מתקופת כהונתו. יש בו דיון מרתק בין פוסקים שקבלו בהבנה את התפטרותו של רב או לכל הפחות את אי חידושו את החוזה בינו לבין קהילתו, ובין פוסקים שאסרו זאת, וסבורים שזכות הציבור, כבוד הציבור ותועלת הציבור גוברים על התועלת האישית של הרב. בין בעלי הדעה האחרונה נמצא גם הראי"ה קוק (אורח משפט חו"מ ס' כא), שהסביר שמציאת רב מתאים לקהילה נתונה

אינה עניין קל כלל ועיקר, ולכן יש להסתייג מהפסקת פעולתו בשונה למשל ממציאית מלמד לילדים שהוא עניין קל יותר.

כשהוצאתי לאור את החלק הראשון של ספרי 'שררה שהיא עבדות - סוגיות ברבנות הקהילה' (מהדורה ראשונה תשס"ג, ושנייה תשע"ו) היו שהעירו לי שאווירת הספר חמורת-סבר מדוי, דבר שעלול לפגוע בחשק הקורא לשמש כרב קהילה. בכרך השני (קרית ארבע תשע"ט) ביקשתי אפוא לתקן את הרושם, והכנסתי פרק בשם: "שמח יששכר באהלך - על השמחה והסיפוק של הרב במלאכת הקודש שלו". בלי לפגוע ולהמעט בעוצמת חוויותיי האישיות וחוויותיהם של רבנים רבים המופיעות באותו פרק, אודה שהספר 'עדרו ירעה' עושה אותו הדבר בצורה מקיפה, יסודית ושיטתית הרבה יותר. הספר בוחן את יחסו הנפשי הרצוי של המנהיג - במגוון סוגי הנהגה - אל מנהיגותו, ומציג אותה בצורה מאוזנת. מחד גיסא, הספר מדגיש את ערך התפקיד כמו גם את המצוה שיש בו לדעת רוב הפוסקים, והוא מפרט את שכרם של מנהיגי הציבור: מחילת עוונות, עושר, תפילתם נענית, שכרם ואף 'מי שברך' לעוסקים בצרכי ציבור באמונה. מאידך גיסא הספר אינו מציג גישה נאיבית. הוא מראה גם את הצד השני של המטבע - מחיר החשיפה הציבורית, העיניים הרעות שמצליחות להגיע לכל מקום, הקנאה ועוד כהנה וכהנה. כל אלה מסבירים את הצורך החיוני ב'מי שברך' הנ"ל לעוסקים בצרכי ציבור באמונה. ובאותו עניין, יש שואלים שאלה יפה: אם הקב"ה כבר הסיר מ'העוסקים בצרכי ציבור באמונה' כל מחלה, מה צורך יש בכך שהוא גם 'רפא לכל גופם'? מביני עניין משיבים: רפואה הם צריכים **בעקבות המכות שהם מקבלים... ודי למבין.**

עניינו של הפרק האחרון בספר (פרק יג) הוא: "תשובות קצרות בענייני מנהיגות" - פרק מעניין ואקטואלי לא פחות מכל קודמיו. יש בפרק זה דיון מרתק על אחוז החסימה - האם ראוי שיהיה גבוה או נמוך, ומתקיים דיון אידאולוגי, נקי מפוליטיקה ואינטרסים, אשר מדמה מילתא למילתא ומציג בפני הקורא תורת חיים. יש בפרק זה גם עיון בשאלת נהנתנותם של מנהיגים - האם למשל ראוי שראש ממשלה יקבל כחלק מתנאי השירות שלו סיגרים משובחים, אם לטענתו עישונם ייטיב איתו וירגיע אותו ויעזור לו בקבלת החלטות מושכלות.

ניתן לומר שספר זה הוא מועט המחזיק את המרובה. יישר כוחם של העורכים, הרב פרופ' נריה גוטל שליט"א והרב דוד שטרן שליט"א, וצוות הכותבים - רבני מרכז תורה ומדינה שבניצן אשר עוסקים במלאכת הקודש הזו בראשות הרב יגאל קמינצקי שליט"א ובניהולו של הרב ד"ר אופיר כהן שליט"א. הקוראים כבר מצפים לכרך הבא.